

Herman Stevens. *Een schone slaap*. De Arbeiderspers

In een klassieke tragedie die volgens de regels van de kunst is geschreven, vindt de actie achter de coulissen plaats en niet op het podium. Moord en doodslag krijgt de toeschouwer niet te zien, hij hoort er alleen over spreken en verneemt de effecten ervan in het gemoed van de protagonisten. Wie Herman Stevens' tweede roman *Een schone slaap* leest, kan makkelijk de indruk krijgen in zo'n tragedie te zijn beland. Want het meest dramatische voorval in het boek, een zelfmoord, vindt plaats zonder dat het expliciet wordt beschreven. De vrienden van het slachtoffer vertellen erover; hun reacties zijn belangrijker dan de fatale daad zelf.

Onvermijdelijk creëert dat een afstand. Wat er precies aan de hand is, komt men pas zeer geleidelijk te weten, bij stukjes en beetjes, en nooit helemaal. De lezer blijft een - hoogstens medeplichtige - buitenstaander, net als de hoofdpersoon, vanuit wiens gezichtspunt het verhaal van begin tot eind wordt verteld. Om zijn reactie gaat het in het bijzonder.

De afstand is dan ook niet zomaar een kunstgreep, maar een effectief middel om de positie van deze hoofdpersoon zichtbaar en navoelbaar te maken. Hero Groen is een eenentwintigjarige balletdanser, net afgestudeerd, die zijn „volwassenheid“ zo lang mogelijk heeft uitgesteld. Zoon van een Engelse moeder en een Nederlandse vader, is hij uit Londen naar Nederland gekomen om zijn oudere zusje Ida op te halen voor een gezamenlijke reis langs de cultuursteden van Europa. Het loopt allemaal anders dan verwacht, en het eind van het liedje is dat de volwassenheid onmogelijk nog langer uit de weg kan worden gegaan.

De roman laat zien welke rites de passages hij daarvoor heeft moeten doorlopen. Ze nemen de vorm aan van een afdaling in de „hel“, zoals het studentenhuis „Den Dollen Kervel“ (een verwijzing naar het gif in Socrates' beker) meer dan eens wordt aangeduid. Het studentenhuis is het „rijk“ van zijn zusje, bevolkt door de „nieuwe mensen“ met wie zij haar leven heeft gevuld. Voor Hero betekent de confrontatie een definitieve afrekening met het eenkennige, om niet te zeggen incestueuze paradijs („de gezegende staat“) dat hij in zijn herinnering van hun in Engeland doorgebrachte jeugd heeft gemaakt.

Waaruit bestaat de volwassenheid? In *Een schone slaap* luidt het antwoord, zo zou je kunnen concluderen: uit de noodzaak en de durf een keuze te doen. Precies dát is het ook wat voor Ida het leven in „Den Dollen Kervel“ tot een „hel“ heeft gemaakt, belaagd als zij wordt door twee minnaars, van wie er één de bewuste zelfmoord pleegt. Maar wat zij de „hel“ noemt, is voor haar tegelijkertijd een werkelijkheid („zoals het in het echt gaat“) die zij in het ouderlijk huis met een langs elkaar heen levende vader en moeder nooit heeft ervaren.

Met die werkelijkheid heeft Hero nog niet kennisgemaakt, wanneer hij voor het eerst op eigen kracht het „eiland“ verlaat „om Europa te zien“. Van Nanda, het danseresje met wie hij voor zijn examen een pas de deux heeft ingestudeerd, heeft hij dan al te horen gekregen: „Jij houdt op waar anderen beginnen“. Hero gelooft weliswaar dat de wereld „op liefde“ draait, maar zelf heeft hij daar nog niet veel aan bijgedragen, ook al beweert hij „altijd“ verliefd te zijn. Tot daden wil het echter maar

niet komen en wie van iedereen houdt, houdt van niemand in het bijzonder.

Pas nadat hij zich in het studentenhuis heeft laten verleiden door een zonnig meisje in een „zebrahemdje“, komt daar verandering in. Aldus schept het verblijf in de „hel“ ook in seksueel opzicht duidelijkheid voor de balletdanser, die met zijn curieuze naam herinnert aan een priesteres van Afrodite uit de antieke mythologie en die bijna de hele roman in een van zijn zusje geleend T-shirt rondloopt met het opschrift „Girls only“. Een echte „hel“ is het studentenhuis daarom niet voor hem, eerder een „niemandland“, waaruit een vertrek altijd mogelijk is zodra hij dat wil. Eigenlijk is Hero voortdurend bezig te vertrekken, zijn verblijf is nooit anders bedoeld dan tijdelijk, hij wacht alleen op zijn zusje. Maar het past bij zijn intree in de volwassenheid dat hij ten slotte alléén vertrekt, zonder Ida en ook zonder het meisje in het „zebrahemdje“, dat zich na de ene liefdesnacht door een noodlottig misverstand weer van hem heeft afgekeerd.

Een schone slaap zou je een *Bildungsroman* in een notendop kunnen noemen - dat laatste dan vanwege de korte tijdspanne (drie dagen en drie - deels slapeloze - nachten) waarin het verhaal zich afspeelt. Iemand probeert, met - zeker voor een gediplomeerd danser - opmerkelijk veel vallen en opstaan, zijn plaats in de wereld te vinden. Maar tussen de regels door gaat het ook over de wereld waarin de protagonist terecht komt. Die wereld is het Europa dat afstevent op 1992, een Europa dat (volgens een van de personages) zijn eenwording zal moeten bekopen met een val uit de geschiedenis, voor zover de geschiedenis in Europa al niet vóór die tijd haar eindpunt heeft bereikt. Hero heeft niet voor niets het gevoel dat hij „te laat“ komt en dat de echte gebeurtenissen zich inmiddels elders afspelen, bij voorbeeld in China, waarvandaan de televisie beelden toont van het studentenprotest op het Plein van de Hemelse Vrede.

Dat einde van de geschiedenis zou, zo wordt gesuggereerd, ook wel eens een motief kunnen zijn geweest voor de zelfmoord, die dus niet alleen als een *affaire d'amour* mag worden gezien. Een ander motief zou kunnen zijn dat de zelfmoordenaar in werkelijkheid alleen maar van het flatgebouw is gesprongen omdat hij had willen vliegen, geïnspireerd door Leonardo Da Vinci's „proportionele mens“ die als poster zijn oude kamer in het studentenhuis siert.

Wat hem precies heeft gedreven, blijft in laatste instantie onduidelijk - daarvoor is de afstand tussen daad en perceptie te groot. Net als in Stevens' debuut *Mindere goden* neemt die afstand (maar je zou ook kunnen zeggen: Hero's beperkte bewustzijn) de vorm aan van een cascade van beelden en verwijzingen, suggesties en allusies, die over de lezer wordt uitgestort; hij wordt ingesponnen in een kunstig web van woorden die glinsteren, fonkelen en soms verblinden, waarbij enig associatie- en combinatievermogen is vereist om alle losse draadjes aan elkaar te knopen.

Wie zich die moeite (die nu ook weer niet zo groot hoeft te zijn) getroost, zal ongetwijfeld het nodige herkennen uit Stevens' vorige boek: hetzelfde zomerse universiteitsstadje, hetzelfde milieu van gegoede, snedig met elkaar converserende studenten, inclusief een imposante hoogleraar (die hier „doodziek“ blijkt te zijn, wie weet omdat hij zijn leven - zoals ergens staat - „in Europa heeft gestoken“). Een verschil is dat het verhaal ditmaal wel wat grimmiger uitpakt; de illusies van het

paradijs zijn al verdwenen als de roman begint, terwijl ze in *Mindere goden* pas in de loop van het boek verdwijnen.

Toch drukt ook in *Een schone slaap* de tragedie niet het meest opvallende stempel op de roman - dat doet de even ongewone als aantrekkelijke combinatie van ironie (het boek lijkt wel *tongue in cheek* geschreven) en lyriek die de ernst van het thema iets betoverend lichtvoetigs weet te geven, wat natuurlijk uitstekend past bij de hoofdpersoon.

Hero Groen is per slot van rekening een danser, een „drager" en geen „springer" volgens zijn balletleraar. Die eerste kwaliteit komt hem goed van pas, want wat hij moet leren is zijn eigen lot te dragen, terwijl de zelfmoordenaar (al dan niet in een poging om te vliegen) bewijst wat voor fatale gevolgen het „springen" kan hebben. Maar dat het niet om een absolute tegenstelling gaat, blijkt uit de laatste bladzijde van het boek, waar Hero er moeiteloos in slaagt met koffer en al een startende trein in te springen. Zoals het hoort wanneer je pas eenentwintig bent: een ongewisse toekomst tegemoet.

(*de Volkskrant*, 4-10-1991)